

Tartalom

Előszó.....	9
Thököly Imre.....	17
Rákóczi Ferenc.....	25
Martinovics Ignác.....	34
Széchenyi István.....	40
Wesselényi Miklós.....	47
Táncsics Mihály.....	54
Kossuth Lajos.....	60
Deák Ferenc.....	68
Batthyány Lajos.....	74
Horváth Mihály.....	80
Teleki László.....	86
Szemere Bertalan.....	93
Eötvös József.....	98
Pauler Tivadar.....	102
Trefort Ágoston.....	106
Lónyay Menyhért.....	112
Id. Andrássy Gyula.....	119
Podmaniczky Frigyes.....	123
Mocsáry Lajos.....	129
Tisza Kálmán.....	133
Kállay Béni.....	137
Szilágyi Dezső.....	141
Eötvös Károly.....	145
Széll Kálmán.....	149
Bánffy Dezső.....	152
Frankel Leó.....	156

Apponyi Albert	159
Baross Gábor	164
Wekerle Sándor	167
Darányi Ignác	171
Wlassics Gyula	177
Berzeviczy Albert	184
Prohászka Ottokár	190
Ifj. Andrássy Gyula	197
Tisza István	201
Nagyatádi Szabó István	206
Vázsonyi Vilmos	209
Horthy Miklós	216
Bethlen István	224
Jászi Oszkár	229
Károlyi Mihály	234
Klebelsberg Kunó	239
Szabó Ervin	244
Teleki Pál	249
Ravasz László	254
Sztójay Döme	259
Slachta Margit	263
Hóman Bálint	268
Lukács György	274
Gömbös Gyula	280
Bajcsy-Zsilinszky Endre	286
Darányi Kálmán	291
Kun Béla	296
Münnich Ferenc	300
Kállay Miklós	306
Szakasits Árpád	313
Eckhardt Tibor	317
Kéthly Anna	321
Tildy Zoltán	326
Bárdossy László	331
Dálnoki Miklós Béla	336
Szamuely Tibor	340
Imrédy Béla	345
Mindszenty József	350

Rákosi Mátyás	356
Nagy Imre	361
Szálasi Ferenc	369
Gerő Ernő	374
Révai József	378
Dobi István	382
Nagy Ferenc	386
Farkas Mihály.....	390
Keresztury Dezső	394
Péter Gábor	400
Marosán György.....	404
Rajk László	408
Erdei Ferenc	413
Ortutay Gyula	419
Kállai Gyula	426
Bibó István.....	433
Kádár János	439
Aczél György.....	446
Göncz Árpád	452
Horn Gyula	457
Ifj. Antall József	461
Pozsgay Imre	466
Iskolai dokumentumok	471

Előszó

„Népek kormányaikkal való diszharmóniáját harmóniába hozni mindig nehéz, még akkor is, ha a vezetők és a vezetettek – amennyire lehet – világosan látnak” – írta Széchenyi István gróf az utolsó napjai egyikén.¹ Ez a megállapítás, függetlenül kortól és időtől, minden politikai rendszerre érvényes, viszont nem mindegy, hogy az egymást követő és váltó politikai rendszereknek milyen végzettségű, és milyen felkészültséggel rendelkező politikusokra volt szüksége. Az ő esetükben különösen fontos, hogy eszmerendszerükhöz, politikai koncepciójukhoz honnan s milyen iskolákban szerezték az ismereteiket.

A reformkor, az abszolutizmus és a kiegyezés korának legjelentősebb politikusai szinte kivétel nélkül jogi végzettségűek voltak, vagy jogi ismeretekkel rendelkeztek: Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Batthyány Lajos, Szemere Bertalan, Eötvös József stb. Gondolkodásukban, következtetéseikben és politikai programjukban nagy szerepet kaptak a jogi szempontok. Ha belelapozunk a beszédekbe és a cikkeikbe, láthatjuk, hogy milyen széles körű jogtudományi és jogtörténeti ismereteik voltak. *„Prókátor nemzet vagyunk barátaim!”* – mondta egykoron Kölcsey Ferenc;² megállapítása azonban nem csak a politikai elite volt értendő: *„ez volt az eleme úgyszólván az egész értelmiségnek, ez volt egyik főbb foglalatossága a nemességnek, mióta a fegyverforgatástól elszokott. A jogi szakmában való jártasság volt a Magyarországon akkor létező műveltségnek aránylag legelősebb oldala.”*³

A rendhagyó XX. század idővel megváltoztatta ezt a hosszú-hosszú évtizedek óta kialakult tradíciót. Bár a század első felének politikai elitje még magas iskolai végzettséggel rendelkezett, de a jogi diplomával rendelkező politikusok mellett egyre több katonai végzettségű politikus töltötte be a miniszteri és államtitkári posztokat. A háborúk árnyékában azonban ez nem véletlen. A Horthy-korszak miniszterei között kötetünkben olyan je-

lentős politikusok is szerepet kaptak, mint Klebelsberg Kunó gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter vagy Wekerle Sándor pénzügyminiszter.

A múlt század ötvenes-hatvanas éveiben, ahogy azt a kötetben szereplő politikusok életútja is bizonyítja, a vezető párttisztviségeket betöltő politikusok karrierje nem az iskolai végzettségtől függött.

A magyar politikusok tanulmányait bemutató kötet közel 340 évet ölel fel. A kötetben szereplő 86 politikus között olyan nevekkel találkozhatunk, mint II. Rákóczi Ferenc, Martinovics Ignác, Széchenyi István, Kossuth Lajos, Szemere Bertalan, Trefort Ágoston, Apponyi Albert, Nagyatádi Szabó István, Horthy Miklós, Jászi Oszkár, Klebelsberg Kunó, Hóman Bálint, Gömbös Gyula, Eckhardt Tibor, Imrédy Béla, Kun Béla, Lukács György, Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Kádár János, Marosán György, Aczél György. Az ország első számú vezetői mellett helyet kaptak a kötetben olyan politikusok is, akik a politikai rangsor második vonalába tartoztak, akik a háttérből biztosították az adott politikai gépezet működését. Stabil pontok voltak ők is az állami vezetésben, tőlük függött nemcsak az állam működtetése, hanem a különböző kulturális és gazdasági intézmények vezetése is. Glatz Ferenc szavaival: *„miniszterelnökök, miniszterek, pártvezetők és államtitkárok jönnek-mennek, de a tisztviselők maradnak, hiszen ők működtetik az intézményeket”*.

A kormányzati politikában vezető szerepet játszó államférfiak mellett szerepelnek kötetünkben olyan kultúrpolitikusok is, akiknek több évtizedes működése egy egész korszak kulturális életét határozta meg (például az abszolutizmus kori, valamint a trianoni Magyarország kultúrpolitikájának jelentős politikusai: Trefort Ágoston és Klebelsberg Kunó, illetve a Kádár-korszak kulturális életének legfőbb ideológusa, Aczél György).

Az 1940-50-es évek politikai vezetőgarnitúrájának több „hírhedt” képviselője is jelen van a kötetben, akik jóvátehetetlen bűnöket követtek el (pl. Szálasi Ferenc, Sztójay Döme, Péter Gábor, Farkas Mihály). Nyilvánvaló, hogy a magyar történelemnek – miként más nemzeteknek is – voltak olyan periódusai, melyekre nem szívesen emlékezik az utókor, azonban ezen korszakok politikusai – ha tetszik, ha nem – döntő szerepet játszottak az ország életében; nevük és tevékenységük a korszakot fémjelezte. Hozzá tartozik a jó és a rossz is múltunkhoz: ezért találkozhatunk a kötetben magasztos, vagy éppen ordas eszméket követő politikusokkal.

A kötetből, sajnálatos módon, több olyan jelentős politikus is hiányzik, akiknek a gyűjteményben lett volna a helyük; ők azok, akiknek – a levéltári forrásfeltáró munka ellenére – a hagyatékából nem kerültek elő az iskolai

tanulmányaikra vonatkozó dokumentumok, vagy mert haláluk előtt maguk semmisítették meg más személyes dokumentumaikkal együtt, több esetben pedig az idő tette meg hatását.

A két világháború, valamint az '56-os forradalom fegyveres összecsapásainak következtében is pótolhatatlan levéltári források, közöttük iskolai dokumentumok semmisültek meg. Így vált a pusztulás martalékává a második világháború során a Szegei Ferenc József Tudományegyetem iratainak jelentős része, valamint a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) iratanyaga. De kutatásaink során szembesülnünk kellett azzal is, hogy az egykori katonai iskolák anyakönyveit, állítási lajstromait és évkönyveit tekintve is milyen nagyfokú a hiányosság.

A kötetben olvasható szubjektív források (visszaemlékezések, magánlevelek, naplórészletek, vallomások, feljegyzések) mellett hivatalos céllal készült önéletrajzok is találhatóak. Sok esetben beszédes az intézmény vagy személy neve, amihez vagy akihez szólnak ezek a személyes dokumentumok. (Martinovics Ignác Lipót császárhoz írt önéletrajza. Gerő Ernő 1932-ben írt önéletrajzot a Komminternek. Kádár János 1956 decemberében a Schweizer Lexikon számára írt önéletrajzi feljegyzést.) Helyet kaptak a gyűjteményben olyan egyedi források is (pl. nevelői szerződés), melyek fontos adalékot nyújtanak az arisztokrata politikusok „magánnevelésének” feltárásához.

A kötetben szereplő közéleti személyeket kicsit magánemberként is megismerhetjük. Apró és nagyobb történeteket, családi titkokat tudhatunk meg a leveleikből, a velük készített interjúkból, naplókából és visszaemlékezéseikből (például Kossuth Lajos, Apponyi Albert vagy Podmaniczky Frigyes ifjúkoráról, pályakezdéséről). Az egyéni sorsok háttérében életre kel a történelem, és politikusaink életén keresztül megelevenednek előttünk az ország sorsát befolyásoló történeti események is.

A dokumentumok 57 közgyűjteményből, iskolai irattárakból, levelestárakból és családi hagyatékból kerültek elő. Jelentős részük csak a szűk szakmai közönség számára voltak eddig elérhetőek.

Kötetünk elsődleges célja a dokumentálás. Arra törekszik, hogy a magyar történelem ismert politikusainak iskolai tanulmányait kutassa. Mindemellett lehetőséget ad arra is, hogy a korabeli forrásokon keresztül tanulmányozzuk az egyes korszakok elitképzésének iskolarendszerét és működését. Ráláthatunk például arra is, hogy a XIX-XX. században az arisztokrata származású politikusok iskolai képzése mennyire eltérő volt a polgári származásúakétól, vagy hogy a múlt század ötvenes éveinek

káderképzését milyen tanintézmények biztosították. Neveléstörténeti szempontból is érdekes tehát, hogy az elitképzést koronként milyen iskolák biztosították, s mik voltak az elvárások ezekben a tanintézményekben.

A közlésre kerülő iskolai dokumentumok és személyes vallomások, megfelelő forráskritika mellett, fontos háttérinformációt szolgáltatnak: új összefüggésekre világítanak rá, ezáltal olyan történelmi események feltárásához adhatnak segítséget, amelyek még ma is pontosítást igényelnek. Ezeknek a dokumentumoknak a politikatörténeti forrásértéke fontos tehát, mivel jelentős mértékben hozzásegítenek egy-egy politikai esemény kutatásához és múltunk rekonstruálásához.

A szerkesztés és szövegközlés szempontjai

Mivel a kötet a szélesebb közönséghez szól, a szövegközlésnél nem a történeti forrásközlés szabályait vettük alapul, hanem a mai helyesírás szabályait alkalmazva az irodalmi szövegközlését.

Ennek megfelelően a korabeli betűjeleket, illetve írásjeleket, melyeket ma már nem használnak, kiküszöböltük (pl.: cz, β). A magánhangzókat a mai helyesírás szerint írtuk. Mégis igyekeztük a korabeli nyelvi állapotot és kiejtést érzékeltetni, ezért meghagytuk azokat a régies alakokat, formai archaizmusokat, kiejtésbeli sajátosságokat, melyek a kor hangulatát és írójuk stílusát érzékeltetik.

A szavak egybe- vagy különírásánál, ill. a kis és nagy kezdőbetűk esetében, továbbá a központozásnál is a mai helyesírási szabályzat rendelkezései szerint jártunk el. Az egyértelmű sajtóhibákat kiküszöböltük.

A lábjegyzetek a fontosabb könyvészeti és bibliográfiai adatokon túl a fontosabb intézmények, pártok és egyesületek nevét is tartalmazzák.

Hosszabb lélegzetű vallomások, levelek, naplórészletek esetében – helyhiány miatt – rövidített formában közöljük az egyes szövegeket. A szövegelhagyást, rövidítést minden esetben [...] jellel jeleztük.

A kötetben szereplő politikusok születési évük szerint követik egymást.

